

عنوان نشست: نقد و بررسی بخش اجتماعی برنامه ششم توسعه با رویکرد مددکاری اجتماعی

شناسنامه نشست:	
واحد برگزارکننده نشست:	دانشکده علوم اجتماعی
مسئول نشست:	دکتر حمیده عادلیان راسی (عضو هیئت علمی دانشگاه علامه طباطبائی)
تاریخ برگزاری نشست:	۱۳۹۶/۰۳/۰۲
اعضای هیئت علمی:	دکتر محمد زاهدی اصل (عضو هیئت علمی دانشگاه علامه طباطبائی)
نمایندگان دستگاه‌های اجرایی مرتبط:	دکتر محمدرضا واعظ مهدوی (معاون سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور)، آقای سید حسن موسوی چلک (ریاست انجمن صنفی مددکاری اجتماعی)
مسئله محوری نشست:	لزوم تبیین جایگاه تخصصی مددکاری اجتماعی در سیاست‌گذاری برنامه‌های توسعه‌ای
سازمان‌های هدف توصیه سیاستی:	سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور، وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی، سازمان بهزیستی، کمیته امداد امام خمینی (ره)، بنیاد شهید و امور ایثارگران، وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی

چکیده مباحث طرح‌شده:

مددکاری اجتماعی به عنوان حرفه‌ای تخصصی به دنبال برابری اقتصادی-اجتماعی، ایجاد استانداردهای برابر برای بهزیستی همگان و به‌طور کلی برابری فرصت‌ها برای همه آحاد مردم در جامعه می‌باشد. این حرفه تأکید خود را بر کرامت انسانی و عدالت اجتماعی برای همگان قرار داده است. بدیهی است جامعه‌ای توسعه‌یافته است که بتواند تمهیدات ذکر شده فوق را در سطوح مختلف در بین تمام اقشار جامعه پیاده ساخته و آن را به عرصه حضور رساند.

یکی از مهم‌ترین جایگاه‌های اصلی در حوزه سیاست‌گذاری توسعه‌ای کشور بخش اجتماعی آن است. با توجه به آنچه که میدگلی (۱۹۹۵) در مدل توسعه اجتماعی خود مطرح می‌کند، توسعه اجتماعی می‌بایست با هدف‌های اقتصادی-اجتماعی سازگار باشد و صرفاً از رویکردهای رسوبی که رفاه را فقط برای نیازمندترین گروه‌ها در جامعه می‌بیند و یا رویکردهای نهادی که موقعیت‌های گسترده‌تری را در رفاه جستجو می‌کنند، فراتر رود.

با توجه به شواهد و مستندات موجود می‌توان گفت که در شرایط فعلی جامعه ایران پیشرفت اجتماعی با توسعه اقتصادی موازی و هم‌تراز نمی‌باشد و این خود با تمرکز بر رویکرد نهادی در سیستم رفاه اجتماعی کشور مشکلات عدیده‌ای را ایجاد کرده است که برای مثال می‌توان به رشد نیازهای اقتصادی کشور اشاره نمود که خود باعث بروز مشکلاتی در سیستم‌های تأمین اجتماعی و بخش‌های دیگر اقتصادی جامعه گردیده است. به‌منظور جبران این هزینه‌ها دولت مجبور به افزایش درآمدهای نفتی گردیده که خود مشکلات دو چندان را باعث شده است. اگر توسعه اجتماعی را به عنوان یکی از زیربناهای توسعه همه‌جانبه در کشور در نظر بگیریم و آن را ارتقا و افزایش رفاه و بهزیستی مردم از طریق ایجاد تغییرات اجتماعی بدانیم، بنابراین لزوم وجود مددکاران اجتماعی در عرصه سیاست‌گذاری‌های توسعه‌ای کشور بیشتر اهمیت می‌یابد. همچنین است، اهمیت مواردی مثل نوع دوستی اجتماعی که مسئولیت اجتماعی را به دنبال دارد، تأثیرگذاری بر گروه‌های وسیعی از جامعه مانند اجتماعات و ارتباطات اجتماعی، فرایند تغییر اجتماعی از طریق تعمق و اندیشیدن در عمل انسان، که همه این موارد از طریق مداخلات اجتماعی قابل تحقق و دسترسی است؛ بنابراین می‌توان گفت که در مدل توسعه اجتماعی مورد نظر ما، توسعه اجتماعی بیشتر با افکار و عقایدی در ارتباط است که نیازمند مداخلات برنامه‌ریزی شده یا به عبارتی دیگر پیش شرط‌ها در توسعه اجتماعی هستند. به جرأت می‌توان گفت که یکی از مهم‌ترین حرفه‌ها و تخصص‌ها در این عرصه مددکاری اجتماعی است که می‌تواند به سازمان‌دهی جامعه در این زمینه کمک شایان توجهی داشته باشد، که متأسفانه در عرصه سیاست‌گذاری حوزه اجتماعی برنامه‌های توسعه‌ای کشور جایگاه چندان

محکم و تعریف شده‌ای را به خود اختصاص نداده است. هر چند که در تهیه و تدوین برنامه ششم توسعه از برخی دست‌اندرکاران این حوزه کمک گرفته شده است اما حضور آنان کم‌رنگ و استفاده از نظرات آنان نیز تنها در بخش‌هایی لحاظ گردیده است. مسائل و مشکلات فراوان و حل نشده‌ای که در بخش‌های مختلف جامعه شاهد آن هستیم مثل فقر، بی‌عدالتی، آسیب‌های اجتماعی: اعتیاد، روسپیگری، کودک خیابانی و می‌تواند از نشانه‌های مهم نبود تفکرات کاربردی اجتماعی در عرصه سیاست‌گذاری‌های این حوزه باشد.

از مؤلفه‌های مهم رسیدن و دستیابی به توسعه اقتصادی-اجتماعی تمرکز بر تصمیم‌سازی توسط مردم در توسعه انسانی، سیاست انسجام اجتماعی، تصمیم مردم برای چگونه زیستن می‌باشد. همین‌طور مناسب‌سازی محیط و جامعه و تقویت و شناخت اهمیت ارتباطات به‌منظور رشد تصمیم‌سازی‌ها در جامعه از موارد مهم دیگری است که سبب ارتقاء سیستم تأمین اجتماعی در جامعه به عنوان سرمایه مردم و حق انسانی آن‌ها خواهد بود. بدیهی است برای رسیدن به این مهم حضور مددکاران اجتماعی نه تنها در عرصه اجرای سیاست‌ها بلکه در حوزه سیاست‌گذاری‌های توسعه‌ای از اهمیت بسیاری برخوردار است. در مجموع می‌توان به این مهم اشاره کرد که سرمایه‌گذاری اجتماعی یکی از مهم‌ترین زیربناهای توسعه اجتماعی-اقتصادی در کشور می‌باشد که این مهم خود یکی از وظایف و مسئولیت‌های اصلی در حرفه مددکاری اجتماعی است. برای رسیدن به این هدف، پرداختن به موارد زیر در عرصه سیاست‌گذاری اجتماعی-توسعه‌ای از اهمیت فراوانی برخوردار است:

۱. توسعه مردم توسط دیگری اتفاق نخواهد افتاد لذا درگیر نمودن مردم در فرایند توسعه بسیار حائز اهمیت است.
۲. اقتصاد پیش‌رونده در گرو جامعه پایدار، سازمان داده شده و آموزش یافته است.
۳. تأکید بر صدهای جمعی در امر توسعه اجتماعی از اهمیت بالایی برخوردار است.
۴. اهمیت دادن بر دفاع از حقوق بشر

۵. تأکید بر ظرفیت‌سازی

۶. مشارکت در تصمیم‌گیری به مثابه اهمیت مسئولیت اجتماعی

همه این موارد از زیربناهای توسعه اجتماعی کشور هستند که می‌بایست در این عرصه مورد توجه خاص قرار گیرند.

توصیه‌های سیاستی:

به منظور مقابله با چالش‌های مورد بحث و برخوردی اصولی و کاربردی با مسائل مطرح شده، توصیه‌های سیاستی زیر به عنوان مهم‌ترین پیشنهادات در این نشست تخصصی مطرح شدند:

۱. حضور مددکاران اجتماعی در سلسله مراتب بالای تصمیم‌گیری و سیاست‌گذاری: توصیه می‌شود کمیته‌های تخصصی در حوزه تهیه و تدوین سیاست‌های رفاه اجتماعی از حضور متخصصین مددکاری اجتماعی در حوزه‌های دانشگاهی و اجرایی به عنوان اعضاء ثابت و مشاورین استفاده نمایند. تا بدین طریق رویکرد مددکاران اجتماعی خصوصاً در سطوح پیشگیری‌های اولیه و ثانویه در سیاست‌های اجتماعی لحاظ شده و بستر مناسب برای دستیابی به توسعه اجتماعی در جامعه، خصوصاً از طریق روش‌های مددکاری جامعه‌ای تحقق یابد.

۲. تعریف جایگاه مددکاران اجتماعی در بخش‌های مختلف برنامه‌های توسعه‌ای کشور: برنامه ششم توسعه، در مواردی که به سیاست‌های اجتماعی و حمایتی اشاره شده، به طور خاص و صراحتاً به مددکاری اجتماعی به عنوان یک حرفه تخصصی و کلیدی برای اجرای سیاست‌های حمایتی و اجتماعی اشاره نگردیده است. در حالی که در بخش‌هایی که به برنامه‌های مشاوره و روان‌شناسی پرداخته شده، جایگاه و مسئولیت‌های آن حرفه‌ها در برنامه تعیین و به طور روشن بیان شده است. انتظار می‌رود که در برنامه‌های توسعه کشور در راستای سیاست‌های اجتماعی و حمایتی، به صورت روشن و واضح جایگاه، وظایف و مسئولیت‌های مددکاران اجتماعی در سیاست‌های توسعه‌ای کشور مشخص گردد.

۳. تصویب و اعمال سیاست‌های مطرح شده توسط کمیته‌های تخصصی مددکاری اجتماعی از سوی تصمیم‌گیرندگان برنامه‌های توسعه‌ای: در برنامه ششم توسعه، کمیته تخصصی در زمینه حمایت‌های اجتماعی که متشکل از برخی مددکاران اجتماعی بوده است، سیاست‌هایی را پیشنهاد داده که متأسفانه در برنامه نهایی حذف شده و مصوب نشده است.
۴. تصویب نظام مددکاری اجتماعی کشور و دفاع از جایگاه واقعی مددکاری اجتماعی در جامعه: به منظور جلوگیری از تضعیف حقوق حرفه‌ای و قانونی مددکاران اجتماعی، تأکید بر حضور مددکاران اجتماعی در عرصه‌های سیاست‌گذاری و تصمیم‌گیری، عدم حضور افراد غیر مددکار اجتماعی در پست‌های مددکاری اجتماعی سازمان‌ها و دستگاه‌های اجرایی، نظارت بر آموزش و تعلیم و تربیت غیر کارآمد مددکاران اجتماعی در برخی از مراکز آموزشی و... پیشنهاد می‌شود تا نظام مددکاری اجتماعی هر چه سریع‌تر به تصویب رسیده و ارکان آن در جامعه حرفه‌ای مددکاری اجتماعی پایه‌گذاری گردد.
۵. در تهیه و تدوین برنامه‌های توسعه‌ای کشور می‌بایست به پیشگیری در سطح کلان اهمیت ویژه‌ای داد و نقش مددکاران اجتماعی را در این حیطه وسیع و گسترده دید. سیاست‌های اجتماعی در سطح کلان می‌بایست متمرکز بر ارائه خدمات اجتماعی از جمله مددکاری اجتماعی برای همگان باشد. برای دستیابی به این امر می‌بایست به طراحی سیاست‌هایی پرداخت که صرفاً به افراد آسیب‌دیده و خاص در جامعه نپردازند و اکثریت آحاد مردم را در برگیرند. به عنوان مثال می‌توان به ارائه مشاوره‌های قبل از ازدواج برای تمامی زوج‌ها به عنوان یک سیاست اجتماعی و پیشگیرانه اشاره داشت که می‌تواند در قالب یک الزام در زمان ثبت ازدواج زوج‌ها درآید. و یکی از مهم‌ترین آسیب‌های حال حاضر جامعه ایران، طلاق، را تحت الشعاع قرار دهد.
۶. اجتناب از سرفصل‌های کلی در برنامه‌های توسعه‌ای و اشاره به جزئیات در سیاست‌ها و دیدن نقش‌ها و مسئولیت‌هایی که به حوزه مددکاری اجتماعی برمی‌گردد: سیاست‌های

اجتماعی و حمایتی فعلی در برنامه ششم توسعه بسیار کلان دیده شده است. لازم است در بسیاری موارد به سیاست‌های توسعه‌ای به صورت خاص پرداخته شده و دقیقاً جایگاه مددکاری اجتماعی در آن سیاست مشخص شود. به عنوان مثال می‌توان به سیاست‌های مبارزه با مواد مخدر با رویکرد اجتماعی و محوریت پیشگیری و یا سیاست‌های مربوط به تقویت نهاد خانواده و جایگاه زن و همین‌طور سیاست‌های مربوط به مسئله حاشیه‌نشینی اشاره داشت. در این سیاست‌ها

۷. می‌توان جایگاه ویژه‌ای را به حرفه مددکاری اجتماعی اختصاص داد تا با در نظر گرفتن رویکردهای توسعه اجتماعی و برنامه‌ریزی اجتماعی بتوانند با این مسائل روبه‌رو شده و در سطح کلان برخورد علمی و حرفه‌ای نمایند.

۸. توجه به فرایند تغییر اجتماعی با برنامه در تهیه و تدوین برنامه‌های توسعه‌ای: برای رسیدن به توسعه اجتماعی، نیاز به ایجاد تغییرات اجتماعی در جامعه خواهیم داشت. البته منظور در اینجا تغییر با برنامه است یعنی تغییری که خود آگاهانه و از روی تجربه، تکنولوژی اجتماعی را برای حل مشکلات افراد و جوامع به کار می‌برد: بهره‌وری آگاهانه و کاربرد دانش در راستای تغییرات اجتماعی. همچنان که می‌دانیم برای رسیدن به تغییر اجتماعی می‌بایست به پیش شرط توسعه اجتماعی که بخش مهمی از آن به تغییر افکار و عقاید مردم برمی‌گردد، توجه ویژه داشت. این تغییر اتفاق نخواهد افتاد مگر از طریق مداخلات اجتماعی که ح.زه اصلی مددکاری جامعه‌ای می‌باشد.

۹. تأکید بر مداخلات اجتماعی برنامه‌ریزی شده در سیاست‌های توسعه‌ای کشور به منظور کار روی افکار و عقاید مردم در جامعه: تقویت و گسترش سرمایه‌های اجتماعی در هر جامعه برای توسعه حائز اهمیت است که نیازمند توجه و تمرکز کافی بر امر آموزش، تعلیم و تربیت و بسترسازی‌های مناسب در این راستا می‌باشد. همچنان که قبلاً نیز اشاره شد، تمرکز بر تصمیم‌سازی توسط مردم در توسعه انسانی از اهمیت بالایی برخوردار است، این مهم خود یکی از مؤلفه‌های دستیابی به توسعه اقتصادی-اجتماعی در جامعه

می‌باشد. با توجه به اینکه در توسعه اجتماعی نیازمند رشد افکار افراد در جامعه و حرکت به سمت عقلانیت و توجه به مسائل نوع‌دوستی و انسان‌گرایانه می‌باشیم: تغییر نگاه‌های مصرف‌گرایانه افراد، توجه به نیازهای واقعی به‌ویژه در زمینه رشد و شکوفایی، افزایش امید و تفکر مثبت، ارتقاء ارزش‌های اخلاقی و انسانی در جامعه، همه از مواردی است که می‌تواند از طریق مداخلات اجتماعی در مددکاری جامعه‌ای قابلیت تحقق و اجرا داشته باشد. بنابراین سیاست‌های اجتماعی مبتنی بر مداخلات اجتماعی برنامه‌ریزی شده در حیطه مددکاری جامعه‌ای از اهمیت شایانی برخوردار است.